

kých pracovníkov pod vedením katedier a skúsených vedcov na redakčnej príprave kolektívnych prác — monografií, zborníkov. V našej krajine je vyše tisíc kandidátov filozofických vied, predsa však viac-menej pravidelne ich vystupuje v tlači len asi sto. Vystáva otázka: prečo ostatní mlčia? V značnej miere možno vec vysvetliť tým, že katedry nedostatočne naliehavo zapojujú mladých vedcov do vedeckovýskumnej práce, nevyužívajú všetky dané možnosti. A možnosti sú skutočne značné.

Rozhodujúcim prostriedkom likvidácie podstatných nedostatkov vo vedeckej teoretickej práci v oblasti dejín filozofie bola a ostáva slobodná kritika a sebakritika, široký a otvorený boj náhľadov o neriešených a ešte sporných otázkach, všestranná kritická previerka toho, čo už bolo vedeckovýskumnými ústavami a katedrami v oblasti dejín filozofie vytvorené. Kritika a sebakritika sa musí využiť aj v boji proti takému zavrhnutiahodnému zjavu, akým je monopolizmus vo vede, ktorý brzdi vývoj filozofického myslenia. Bez naliehavého uplatnenia tohto marxistického princípu, ktorý je pre rozvoj každej pokrokovej vedy nevyhnutný ako vzduch, nie je a nemôže byť pohybu vpred.

Katedry a oddelenia dejín filozofie musia rozhodne zlepšiť svoju vedeckú činnosť, pozdvihnúť aktivitu všetkých členov katedier, rozvinúť vedeckú kritiku a sebakritiku a tým prekonať zaostávanie v rozpracovaní základných problémov dejín filozofie, pozdvihnúť všetku vedeckú prácu v tejto oblasti na úroveň súčasných úloh komunistickej výstavby.

(Preložil Július Strinka)

ALBERT EINSTEIN

14. 3. 1879 — 18. 4. 1955

V apríli tohto roku zomrel Albert Einstein, veľký fyzik a pokrokový človek.

Jeho význam pre rozvoj modernej fyziky je ozaj nedoceneniteľný. Jeho teória relativity značí zásadný prevrat vo vývine tejto vedy. Nové objavy vo fyzike koncom minulého a začiatkom tohto storočia — osobitne elektromagnetická teória svetla — boli tak ťažko zlučiteľné s newtonovskou mechanikou, so zvyčajnými predstavami o čase a priestore, o pohybe, o silách atď., že vznikla hlboká kríza fyziky, ktorá sa zdala takmer nerozriešiteľnou. Einsteinova teória relativity preklenula všetky protirečenia a Einstein vytvoril novú geniálnu syntézu rozporov, ktoré tu boli skrsli. Jeho teória značila celkom nové chápanie času a priestoru a ich merania, nové poňmanie pohybu a sily — pravda, celkom nové zo stanoviska fyziky; Einsteinovi sa podarilo postihnúť priamo matematickými formulami vzťahy, ktoré po filozofickej stránke jasne naznačil Engels vo svojej *Dialektike prírody*. Einstein vyvrátil staré, nesprávne pojmy absolútneho času a priestoru, osvetlil vzťah masy a energie, spojil výsledky elektromagnetickej teórie svetla so zákonmi mechaniky a ukázal objektívny význam neeuklidovskej geometrie.

Pravda, zostal ešte problém, ako zjednotiť výsledky jeho teórie s Planckovou kvantovou teóriou. No ako ukazujú najnovšie poznatky fyziky a osobitne teórie súčasných sovietskych fyzikov, riešenie tohto problému je otázkou najbližšej budúcnosti.

No Einsteinov význam nie je len v čisto fyzikálnych a matematických objavoch. Jeho teória prispela aj k presnejšiemu a hlbšiemu rozvitiu vedeckej filozofie. Ein-

steinov objav tesného súvisu priestoru a času s hmotou, vyjadriteľného dokonca presnými matematickými vzorcami, potvrdil v plnej miere jednu zo základných téz dialektického materializmu, že čas a priestor sú spôsobmi existencie hmoty. Einsteinov vzťah medzi energiou a masou ($E = mc^2$) definitívne odstránil dualizmus „hmoty a energie“ a ukázal, že masa aj energia sú len dvoma rozličnými formami tej istej podstaty, hmoty. Práve tak odstránila teória relativity dualizmus hmoty a sily, proti ktorému bojoval už Engels v *Dialektike prírody*. Pojem sily stratil tak všetok metafyzický nános, využívaný tak často idealistickou filozofiou. Einsteinov dôkaz, že neexistujú privilegované inerciálne sústavy, vedie v dôslednom domyslení (P. G. Kard, D. I. Blochincev, I. P. Bazarov, V. A. Fok) k výsledkom, ktoré jasne potvrdzujú dialektikomaterialistické učenie o relatívnom a absolútnom pohybe aj o asymptotickom približovaní sa absolútnej pravde. A napokon Einsteinovo využitie neeuklidovských geometrií na časopriestor dokazuje, že axiómy geometrie nie sú ani výtvorom „čistého myslenia“, ani apriórnymi pravdami, nezávislými od skúsenosti, no že — či už ide o geometriu euklidovskú či neeuklidovskú — sú odrazom reálnych vzťahov v hmote.

Treba však konštatovať, že sám Einstein si nebol vedomý týchto filozofických dôsledkov svojej teórie — aspoň nie celkom jasne. V jeho filozofických náhľadoch badáme zreteľné kolísanie. Pokiaľ hovorí bezprostredne o svojich fyzikálnych objavoch, vychádza celkom jasne zo živelného materializmu, vlastného každému ozaj veľkému prírodovedcovi; ba nachádzame uňho neraz aj živelnú a nevedomelú dialektiku. Nepochybuje nikdy o objektívnej existencii sveta a výslovne označuje empiriu za jediný prameň poznania o tomto svete. Na druhej strane však, pokiaľ ide o axiómy matematiky, podlieha pozitivizmu, v prírodných vedách tak rozšírenému a vyhlasuje ich za „čisté výtvary myslenia“, nezávislé od skúsenosti. Z pomykova, do ktorého sa tým dostáva pri otázke aplikability matematiky, pomáha si uznávaním akejsi záhadnej prestabilizovanej harmónie. A takých protirečení nachádzame v jeho úvahách viac. No možno aj badať, ako sa postupne vždy viac blížil materialistickému chápaniu prírody a odchyľoval sa od pozitivizmu.

Nie je možné pochybovať, že by bol Einstein dospel ešte ku geniálnejšiemu vystihnutiu skutočnosti a k úplnejšiemu obrazu sveta, keby bol došiel tak ďaleko, že by bol pochopil nevyhnutnosť materialistickej dialektickej metódy. Rozhodne by si bol ušetril omyl ohľadne konečnosti vesmíru, ktorý neskoršie sám odvolal. Toto odvolanie, treba priznať, bolo dôkazom pevného charakteru a veľkej vedeckej poctivosti.

Takéto kolísanie badáme tým zreteľnejšie, čím viac sa Einstein vzdalaľuje od prírodných vied. Odmieta napríklad každú náboženskú sústavu, každú predstavu či už osobného či panteistického boha práve tak ako myšlienku posmrtného života a odmeny a trestu „za hrobom“. No na druhej strane uznáva spomínanú prestabilizovanú harmóniu a hovorí dokonca o „kozmickej zbožnosti“, t. j. ťažko formulovateľnej úcte pred dokonalým vraj usporiadaním kozmu, ktoré je „tajomné“ a nepochopiteľné.

Zreteľne váha aj vo svojich politických a hospodárskych náhľadoch. Tu však je jeho vývin k správne poznaniu oveľa badateľnejší. Od svojich prvých prejavov bojuje Einstein neprestajne za lepší, spravodlivejší svet, proti násiliu, teroru, utláčaniu, proti vojne. Nevidel však vždy hneď správne cesty tohto boja. Už roku 1914 odoprel podpísať manifest niektorých nemeckých vedcov, schvaľujúcich prvú veľkú imperialistickú vojnu. Roku 1924 stáva sa vedúcim nemeckej komisie pre pomoc hladom postihnutým krajom pri Volge v SSSR a spája sa neskoršie s Gorkým, Ro-

mainom Rollandom, Barbussom a mnohými inými bojovníkmi za skutočný pokrok. Pritom však stále pokladá buržoázu za akýsi ideál; neváha síce vyhlásiť kapitalistické vykorisťovanie za príčinu biedy, kríz a vojny, no nazdáva sa, že náprava je možná miernou cestou, výchovou alebo zákrokom štátu a nie odstránením súkromného vlastníctva výrobných prostriedkov revolúciou. No už roku 1949 jasne vyhlasuje, že jediným prostriedkom, ako odstrániť všetko utláčanie, je vytvorenie socialistickej spoločnosti. V nej videl aj záchranu proti všetkým vojnám — a proti vojne bojoval o zaj celý život až do svojej smrti. V posledných rokoch celkom jasne vystúpil proti komisii pre skúmanie neamerickej činnosti, proti zavraždeniu manželov Rosenbergovcov a proti využitiu nukleárnej energie na vojnové účely. Treba to tým viac oceniť, že k takýmto prejavom sa odvážil v Spojených štátoch amerických, kde žil od svojho vypudenia z nacistického Nemecka.

Aj keď Einstein vo svojom filozofickom vývine nedošiel až k dôslednému materializmu a aj keď vo vývine svojich spoločenských náhľadov nedospel až k poslednému a najdôslednejšiemu kroku a nespojil svoje úsilie o lepší, spravodlivejší život priamo s bojom americkej komunistickej strany, jednak len musíme na Einsteina spomínať nielen ako na veľkého a slávneho fyzika, no aj ako na človeka pokrokového, ako na verného spoluvojovníka tábora mieru a pokroku. Jeho meno bude mať vždy čestné miesto aj v dejinách boja za lepšie poznanie sveta aj v dejinách boja za spravodlivú ľudskú spoločnosť.

Stanislav Felber

O NIEKTORÝCH NEDOSTATKOCH V RIEŠENÍ ZÁKLADNÝCH OTÁZOK VÝVINOVEJ PSYCHOLÓGIE

V poslednom čase sme svedkami rozsiahlej diskusie o základných otázkach psychológie, ktorá už niekoľko rokov intenzívne prebieha najmä medzi sovietskymi psychológmi. Jej doterajší priebeh má popri svojich úspechoch aj ten nedostatok, že sa v nej doteraz nevenovala náležitá pozornosť základným otázkam vývinovej psychológie. Príčinu toho možno hádam pripísať tomu, že mnohým psychológom nie je dostatočne jasný vzťah medzi všeobecnou a vývinovou psychológiou. Chybné sa myslí, že vývinová psychológia je jedným odvetvím všeobecnej psychológie, práve tak ako pedagogická psychológia, psychológia práce a pod. Tento nesprávny názor už svojho času kritizoval u nás J. Linhart (*Vliv prostředí a výchovy na duševní vývoj dítěte*, Praha 1950, 15) ako obchádzanie dialektického vývinového princípu. Aj spomínaný nedostatok diskusie o základných otázkach psychológie poukazuje na to, že vývinový princíp doteraz ešte neprenikol do hĺbky psychologickéj problematiky. Vychádzajúc z toho chceme v tejto práci upozorniť na niektoré chyby v súčasnom podávaní poznatkov vývinovej psychológie, ktoré protirečia dialektickým princípom.

*

Zo stanoviska dialektiky treba mať výhrady predovšetkým proti bežnému ponímaniu samého vývinu (ontogenézy), a to ako v psychológii, tak aj v biológii.

Mohlo by sa zdať, že po dôslednom zvládnutí filozofie dialektického materializmu bude psychológom i biológom ponímanie vývinu iba otázkou slovnej formulácie. Skutočnosť však ukazuje, že to tak nie je. V našej najnovšej učebnici detského